СОВЕТСКАЙ БЫЛААС 50 СЫЛЫН ТУОЛУУТУГАР

УЛУУ ЮБИЛЕЙЫ ЧИЭСТЭЭХТИК КӨРСҮӨҔҮНГ!

ДОЙДУ үрдүнэн Советскай былаас албаннаах 50 сылын туолуутун чиэстээхтик көрсөр иһин үлэ-хамнас өссө тэтимнэнэр. Биһиги ороЙуоммут үлэһиттэрэ эмиэ бу юбилейнай сылы боччумнаах бэлэхтэрдээх түмүктүүргэ бары күүстэрин түмэллэр. Ол курдук шитилетка бастакы сылыгар хаһаайыстыба сүрүн салаатыгар—таба иитиитигэр куһаҕана суох көрдөрүүлэрдэннибит. Совхоз 19 таба иитэр ыстаадаларыттан сыллаҕы былааннарын 8-тара толордо. Онуоха ордук совхоз Дьэлиҥдэтээҕи отделениетын табаһыттара үөрүүлээх ситиһиилэрдэннилэр. Холобур, Г.И. Бятинскэй, П.Н. Лукинов салайар ыстаадаларын көрдөрүүлэрэ уһулуччу үчүгэйдэр.

Совхоз государствоҕа эти атыылааһын былаанын аһара толордо, оттон түүлээх булгаанныгар былаанын төһө да кыайбатаҕын иннигэр, сорох булчуттар соруктарын аһара толортоон, дойду валютнай фонун бэркэ ханатыстылар. Быстахтык ыллахха, Дьэлиҥдэ отделениетын булчута Игнатьев Я.Х. 1500, „Ээйик“ колхоз булчута Чыларов М.Д. 2091 солкуобайдыллаҕы булганнар IV кварталлаҕы былааннарын быдан куоһартаатылар.

Аастыт сылга ороЙуон тутууну ыытар тэрилтэлэрэ капитальнай тутуу үбүн ситэ туһаммматылар. Ол сүрүн биричиинэтэ сөп буолар тутуу маһа бэлэмнэммэтэҕэр, миэстэтигэр киллэрилибэтэҕэр сытар.

Быйыл тутууну ыытар тэрилтэлэр 3659 кубометр тутуу маһын бэлэмнээтэхтэринэ эрэ тутуу үлэтин былаана туолар кыахтаах.

Райпо аастыт сыллаҕы табаар эргиирин былаанын 96,1 эрэ бырыһыан толордо. Итиннэхэ эргиэн тэрилтэлэрин үлэлэригэр табаар сибээстээн, культурнай-сырдатар тэрилтэлэр, лекторскай бэлэхтэр Октябрьскай революция сэриилээн ылыыларын, советскай общество сайдыытын историятын, коммунизмы тутуу бараҕай соруктарын дириҥник уонна табатык өйдөтөр, быһаарар пропаганданы тэнитиэхтээхтэр. Политическай-иитэр үлэ араас көрүҥнэрин туһанан, сир аайы ленинскэй ааҕыылары, теоретическай конференциялары, тематическай биэчэрдэри, уус-уран самодеятельность көрдөрүүлэрин, үлэ, сэрии ветераннарын, геройдарын, производство бастыҥнарын кытта көрсүһүүлэри, кинигэ баһаардарын, ырыа, литература күннэрин, нэдиэлэлэрин былааннаахтык бэлэмнээн ыытыахха.

ОроЙуон бары үлэһиттэрэ Улуу Октябрьскай социалистическай революция 50 сылын туолуутун чиэстээхтик көрсөр иһин айымньылаах үлэҕэ турунуоҕун!

И. Н. МАКАРОВ,
райсовет исполкомун председателин солбуйаччы.

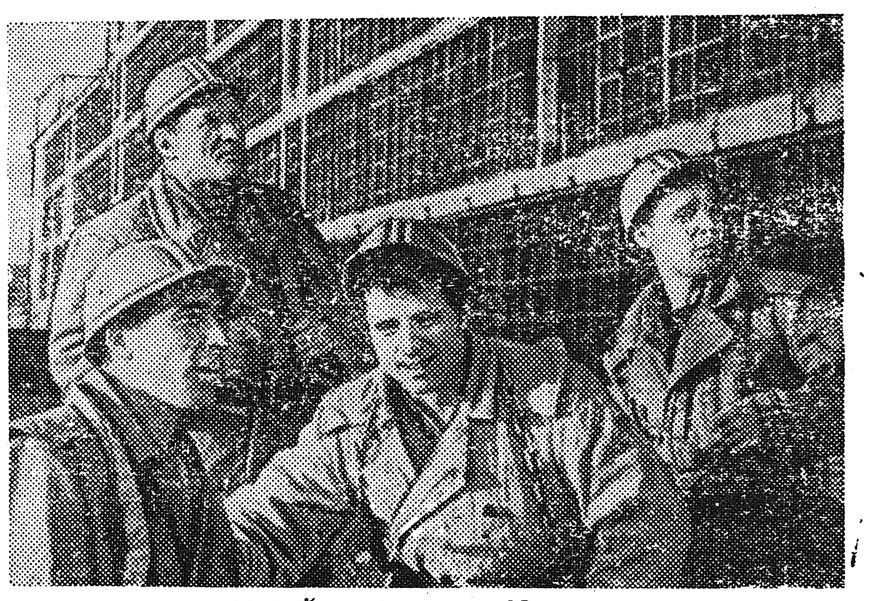

ЛУГАНСКАЙ уобалас. Химическэй промышленность гигана—Соҕуруу-Доннаабы комбинат сыллата бэйэтин производственнай кыахтарын үүннэрэн иһэр. Билигин предприятиеҕа элбэх химическэй оҥоһуктарга туттуллар бородууктаны —винилацетаты бэлэмниир бөдөҥ комплексы тутуу бара турар. Ону тутааччылар уонна монтажниктар коллективтара Советскай былаас 50 сылын туолуутун чиэһигэр болдьоҕун иннинэ бүтэрэргэ әбәһәәтәлистибәләннилэр. Кинилэр тыллара дьыалаттан арахсыспат—тутуу графигы куотан иһэр. Онуоха ордук коммунистическай үлэ ударнига И. Толокольников салайааччылаах тутааччылар-монтажниктар биригәдәләрэ чорбойор.

Бу снимокка хаҥастан уҥа диэки ити биригәдэ тутааччыларын: биригәдьиир И. Толокольниковы, В. Романовы, Н. Пиляевы, В. Борисовы көрөҕүт.

ССТА фотохрониката.

Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САРДАҤА

ССКП ӨЛӨӨННӨӨҔҮ РАЙКОМУН УОННА ҮЛЭҺИТТЭР ДЕПУТАТТАРЫН ОРОЙУОННААҔЫ СОВЕТЫН ОРГАНА

Орган Оленекского райкома КПСС и районного Совета депутатов трудящихся

Тахсара 10 сыла
№ 7 (980)
Тохсунньу
24
күнэ
ОПТУОРУННЬУК
1967 сыл
Сыаната 1 харчы

Уобаластаабы партийнай актив мунньаҕа

ТОХСУННЬУ 18 күнүгэр Якутскай куоракка Саха уобаластаабы партийнай тэрилтэтин актыыбын мунньаҕа буолла.

„ССКП КК ахсынньытаабы (1966 с.) Пленумун түмүктэрин туһунан“ дакылааты ССКП КК чилиэнигэр кандидат, ССКП Саха уобаластаабы комитетын бастакы секретара таб. Чиряев Г.И. оҥордо.

Кэпсэтиигэ кытыннылар: Ефремов Д.С.—ССКП Уус-Маайатаабы райкомун бастакы секретара, Серебряков И.И.—Социалистическай Үлэ Геройа, Мирнэй рудник экскаваторын машиниһа, Едисеев Н.Е.—Орджоникидзевскай оройуон „Правда“ колхоһун председателэ, Новиков В.М.—суруйааччы, Емельянов А.Г.—ПССУОС председателэ, Башарин Г.П.—профессор, Кычкин Е.Д.—ССКП Томпотооҕу райкомун бастакы секретара, Баишева Ф.А.—Саха АССР Культуратын министрин солбуйааччы, Первенцев Е.И.—Саха АССР Министрдэрин Советын иһинээҕи Государствоҕа куттал суох буолуутун Комитетын председателэ, Черскэй Н.В.—ССРС НА СО Якутскайдаабы филиалын президиумун председателэ.

Мунньах кыттыылаахтара ССКП КК ахсынньытаабы (1966 с.) Пленумун быһаарыыларын итиитик өйүүр резолюцияны ылыннылар.

Улахан өрө көтөҕүллүүнэн партийнай гимн—„Интернационал“ ылланна.

Доҕордуу көрсүһүү

ПОЛЬША Холбоһуктаах Рабочай партиятын КК ыҥырыытынан бу ый 17—18 күннэригэр Польшаҕа официальнайа суох доҕордуу визитинэн ССКП КК Генеральнай секретара таб. Брежнев Л.И., ССКП КК Политбюротун чилиэнэ, ССРС Верховнай Советын Президиумун Председателэ таб. Подгорнай Н.В. сырыттылар. Кинилэр ПХРП салайааччыларын кытта советскай-польскай сыһыанналыстар боппуруостарыгар, аан дойдутааҕы политика актуальнай проблемаларыгар бэсиэдэлэстиилэр. Икки өрүттэр ССКП уонна ПХРП тулхадыйбат доҕордоһуулара, Советскай Союз уонна Польша Народнай Республиката политическай, экономическай, культурнай бииргэ үлэлээһиннэрэ мэлдьи бөҕөргүү туралларын астына бэлиэтээтилэр, аан дойду билиҥҥи быһыытынмайгытын, ону сэргэ аан дойдутааҕы коммунистическай хамсаһын балаһыанньаларын сыаналаһыҥҥа толору сөп түбэсиһэллэрин этиннилэр. Советскай уонна польскай норуоттар интэриэстэригэр, социалистическай бииргэ үлэлээһин, аан дойдутааҕы коммунистическай хамсаһын түмсүүлээх, биир сомоҕо буолалларын әбии бөҕөргөтөр туһугар бу икки партиялар уонна дойдулар инникитин да бииргэ үлэлээһиннэрин бары өттүнэн кэҥэтэргэ дьулуурдарын биллэрдилэр.

ИЖЕВСКЭЙ автозавод—пятилетка охсуулаах тутуута. Соторутаабыта экспериментальнай сыахтан завод бастакы „Москвич—408“ автомобила оҥоһуллан таҕыста. Ити—автомобилы оҥороччулар Октябрь юбилейыгар бэлэхтэрэ.

СНИМОККА: „Москвич-408“.

ССТА фотохрониката.

ЭЭЙИК. Биһиги колхозтаахтарбыт дохуоттара сыллата үрдээн, кинилэр үчүгэй таҥаска, аска наадыйыылара күннэтэ үүнэн иһэр. Итини райпо салайааччылара өссө да ситэ өйдүү иликтэр.

Аастыт сылга нэһилиэнньэ улаханнык наадыйар табаардара: фланель, синдэс, түрүкүө, оҕо араас таҥастара, букатын да атыылламматылар. Ол курдук свитралар, рейтузалар, баата суорҕаннар, о.д.а. эмиэ бэрт аҕыйахтык атыыланаллар. Хата ол оннугар райпо хас сайын 1 от аайы Өлөөнтөн арыгыны ыытар. Онно сөп буолуохтара суоҕа диэн ини, аҕыйах хонуктаабыта Эдьигээнтэн 6 самолет тухары испиир кэллэ...

Райпо салайааччылара хаһааҥҥа диэри биһигини арыгынан эрэ аһатан олороҕутуй?

Р. СТЕПАНОВА.

Арыгынан эрэ аһаталлар...

ТҮМҮКТЭММЭТЭХ ОЧЕРК

(Быһа тардыы)

МИН „Түмүктэммэтэх очерк“ диэн очеркабар олоххо дьиҥнээх буолбут түбэлтэни эбиитэ-сабыыта суох хайдах баарынан суруйдум. Очерк геройа—биһиги совхозпут Дьэлиҥдэтээҕи отделениетын 10 №-дээх таба иитэр ыстаадатын биир бастыҥ эдэр состууга Николай Петрович НАУМОВ. Кини бу хомолтолоох түбэлтэ кэнниттэн эмтэнэн, үтүөрэн, билигин эмиэ ыстаадатыгар тахсан, таптыыр идэтинэн өссө тэтимнээхтик үлэлии-хамсыы сылдьар.

Николай үлэлиир П.Н. Лукинов биригэдьиирдээх ыстаада коллектива ааспыт дьылы—пятилетка бастакы сылын олус бэркэ түмүктээбитэ: улахан табаны тыыннаахтыы иитиини 98,17, тугуту деловой ылыыны 87,2 бырыһыаннарга тиэрдибитэ! Бу сыыппаралар ити кэмнээҕи совхоз бары ыстаадаларын көрдөрүүлэриттэн иккис миэстэни ылаллар. Дьэ итиниэхэ Николай үтүөтэ-өгөтө улахан.

Советскай киһи санаата уһулуччу күүстээҕин көрдөрбүт хоту дойду уолун романтикалаах олоҕун бу хорсун, чаҕылхай кэрчигэ оройуон, ону аһан, республика бары ыччатарыгар хаһан баҕарар бастыҥ холобурунан буола туруоҕа.

Мантан аллара очеркаттан биир главаны быһа тардан билиһиннэрэбин.

Н. ВИНОКУРОВ,
оройуоннааҕы „Сардаҥа“ хаһыат литературнай сотрудника.

★

БЭТИС күннэрин көрдүү сатаан барҕа ыстаада дьоно эмиэ булбакка, дьиэлэригэр ыксаҕа киэҥэ кэллилэр. Бүгүн букатын ырааҕынан—иҥньэгэх 5-6 көстөөх сиринэн тэгэлийдилэр. Туһа тахсыбата. Дьоннор санаалара улахаҥнык харааһынна. „Баччаҕа диэри үчүгэй буолан сүппэтэҕэ чахчы... Онон чугас эргин көрдөөн көрөрбүт дуу...“—диэн тыл таһаарда Өлөксөй сҕонньор. Балачча саҥата-иҥэтэ суох кэри-куру буолан олордулар. Таһырдьа тыал иһиирдэ. „Эмиэ буурҕа түһээри гынна... Дьэ аат да халлаана доҕор!“—Радист уол иһигэр бэркэ кыһыйа саныыта.

—Чэ,—диэтэ кэмниэ-кэнэҕэс биригэдьиирдэрэ кэпсэтиини түмүктүүрдүү,—хайыахпытый!.. Кырдьык, бачча тухары тыыннаах киһи көстүөхтээх этэ... Сарсын ыраанпаккa, чугас-чугас көстүһэ, тараах тиһиҥ куҕдук сыаптаан сылдьан... өлүгүн көрдүөххэ...

—Инньэ эрэ гынарбыт хаалар...—Барыларын аатталыттан Өлөксөй оҕонньор аргыый аҕай хоруйдаата.

—Ама, хайдах кини...—диэн иһэн радист уол, доҕорун санаан, ах барда. Онтон: „Өлүө дуо?!“—диэн иһиллэр-иһиллибэттик бормоҥнуурата уонна эппиэтин бэйэтэ сонно тута эттэ: „Суох, суох, оннук буолуон сатаммат!“

Ити түгэҕиҥэ ахсыыларын сирэйдэригэр - харахтарыгар дириҥ кутурҕан билиннэ. „Барахсан итиччэ әдэркээн сааһыгар...“, „Киһи сыыттаҕына сылдьар әә...“, „Ким биләр, баҕар, тыыннааҕа буолуо...“—Эҥин-араас санаалар сүрэхтэрин үүйэ тутта...

Сарсыныгар үлэспитэрин курдук көрдөөтүлэр. Кэпсэтиэхтээх күнэ буолан, радист Коля эрэ тахсыспата.

Күн ортотун аһыыта әмискэ табалар үргэр тыастара иһилиннэ. Коля уонна дьиэҕэ хаалбыт икки әмээхсин „Туохтан бу айылаах үргэр буоллахтарай?!“ диэн муодарҕаан, таһырдьа тахсан, ол-бу диэки одууластылар. Арай доҕоор, көрбүттэрэ ханан да туртаҕар миэстэтэ суох, баһыттанатаҕар диэри хап-хара киһи (тоҥор кыһалҕаттан түүн ахсын кутаа оттон баран, ол сылаас күлүгэр утуйан иттэ сатыыра...) киниләр балааккаларын көрдө-көрбүтүнэн, хаамар-хаампат икки ардынан нэһиилэ сүөдэҥнээн иһэр эбит... Манныгы әрэ харахтыахпыт диэн олорботох дьон кутталларыттан куйахалара үмүрүтэ тыытта, эттэрэ тымныйталаан ылла. Эмээхситтэр адьас булкуллан хааллылар, соһуйбучча „Абааһылара диэн илэ бэйэтинэн ити истэҕэ!“ диэн былыргы олох чааһата санаа киниләргэ күлүм гынан, илии-илииләритгэн сиэттиһэн баран, төттөрү-таары сүүрэкэлэһэн

ДОРУОБУЙА МУННУГА

СЫЛ ахсын биһиги сэттэ сүүсчэкэ улахан өлбүт дьону эттээн көрөбүт. Киниләртэн 50-тан тахсаларыгар тыҥа рагын булабыт. Хирурдар тыҥа операциятын оҥороллоругар өссө биэс уонча түбэлтэҕэ буларыыны булаллар. Өр сыллар усталарыгар түмүллүбүт чахчылар ректан өлбүт дьон 95 бырыһыаннара сигареталары тардар буор табахсыттар буолаллаһын көрдөрөр.

Статистика, биллэн турар, тугу даҕаны дакаастаабат. Ол әрээри үчүгэй ааҕан көрүү әлбэҕи толкуйдатар. Тыҥа рагыттан өлбүттэр ортолоругар биир даҕаны табаҕы тардыбат, массыына таһаарбыт салгыныҥ курууттун тыынар (холобур, регулировщик, шофер, о.д.а.) киһи суох. Хата, табахсыт ойуур үлэһиттэрэ, бурдугу үүннэрээччилэр уонна уопсайынан үйэлэринсаастарын тухары ыраас салгыҥҥа сылдьар, ол да буоллар бу ыарыыттан өлөр тыа олохтоохторо элбэхтэр.

БИҺИГИ үйэбитигэр тыҥа рагынан ыалдьыы әлбээһинин сүрүн бириҥиинэтинэн табахтааһын буолар. Табах буруотугар канцерогеннай диэн аатырар вещественолар бааллар. Киниләри табах буруотуттан арааран ылан хамныыр-харамайдары тирии рагынан ыарытыннарыахха сөбүн опыт көрдөрөр. Биллэн турар, ону хамныыр-харамайдарга 20—30 сыллар усталарыгар табах буруотун эҕирийэн, тыҥа рагыттан өлбүт ыарыһахтар оҥоролорун курдук оҥорор табыллыбат. Буруону хойунараҥ да биэрэр табыллыбат. Опыкка сылдьар кыыл никотинтан сүһүрэн өлүөн сөп. Ол да буоллар Отто профессор уонна да атын ученайдар опыкка баар кыыллар сигарета буруотунан тыыннахтарына, табахсыттар рагынан ыалдьыахтарын иннигэр бронхаларыгар уларыйыылар тахсаллар курдук бронхалар ньалҕархай бүрүөһүннэрэ уларыйбыттарын дакаастаабыттара.

Статистика түмүктэрин бигэргэтэр атын даҕаны чинчийииләр бааллар. Киниләртэн биирдэрэ киһиэхэ научнай эксперимент курдук көстөр. Маныаха табахсыттар уонна табах тарпат дьон олохторо уонна быһыылара-майгылара быһаарыллар уонна хас да сыллар усталарыгар ити дьоннор бөлөхтөрүн өлөр биричиинэлэрэ чинчийиллэр. Аан дойдуга маннык эксперимент сэттэ түбэлтэтэ биллэр. Холобур, Хамионд уонна Хорн АХШ-ка биэс сыл устатыгар 200 тыһыынча эр киһини кэтээн көрбүттэрэ. Англияҕа Долл уонна Хилл уон икки сыл устатыгар 41 тыһыынча киһини кэтээн көрөллөр. Чинчийииләр төһө даҕаны тус-туһунан ыытылыннал-

Табахтыахҕын баҕарабыт дуо?

Толкуйдан...

Табах тарпат дьоннордооҕор әлбэх табахсыт өлбүт:

миокард инфаркыттан—70 бырыһыанынан;

тыҥа рагыттан—973 бырыһыанынан;

айах көҥдэйүн, куолай уонна күөмэй ректарыттан—406 бырыһыанынан;

хабах рагыттан—100 бырыһыанынан;

куртах уонна муҥур бааһырыыларыттан—300 бырыһыанынан.

Атыннык эттэххэ, табах тарпат 100 киһи өлөрүгэр 1073 табахсыт ол ыарыылартан өлөр. Былырыын биһиги эттээн көрүүлэрбит итини эмиэ бигэргэтэллэр. Тыҥа рагыттан өлбүт әр дьоннор 96 бырыһыаннара олус табахтыыллара, күҥҥэ 15-кэ тиийэ сигаретаны әбэтэр сылга 5475-и тардаллара. Отут сыл устатыгар 164 тыһыынчаттан тахсаны. Эттээн көрүллүбүт өлбүт дьоннортон үгүстэрэ олохторун устатыгар 200000-тан тахса сигаретаны тарпыттар. Онҥук өлбүт биир киһи 1 мөлүйүөн 250 тыһыынча сигаретаны тардан, рекорд көрдөрбүт.

ТАБАХСЫТ тугу оҥоруон сөбүй? Биир бородостуой эппиэти биэриэххэ сөп: табахтаабатын. Хас биирдии киһи бэйэтигэр уонна атын дьон да туһугар табахтаабат курдук бырааһыла оҥостуохтаах, биһиги әтэр кыахпыт (бэйэбит чинчийииләрбитигэр олоҕуран этэбин) суоҕун да иһин, атын киһи табаҕын буруотун тыынартан ыарыы үөскүүрүн дакаастаабаталлар даҕаны, табаҕы тарпат киһи атын киһи табаҕын буруотунан тыынарын биһиги сөптөөх быһыынан аахпаппыт.

Онуоха әбии дьон биэс гыммыттан биирдэрэ табах буруотуттан тэптэрэн, аллергиянан ыалдьар. Улахаҥнык табахтаабыт хосторугар сылдьан баран, киниләр төбөлөрө ыалдьар, харахтара аһыйар, сорохтор сүрэхтэрэ өлөхсүйэр, сорохтор аһыыр баҕалара сүтэр, утуйар уулара көтөр. Ол иһин ким әрэ табаҕы тулуйбат усулуобуйатыгар табахтыыр букатын сатаммат.

Онон өстөөх биллэр. Киһини олус күүстээҕин иһин мин табахтааһыны киһи-аймах бөдөҥ өстөөхтөрүттэн биирдэстэриҥэн ааттыам этэ. Кини билигин барыллаан ааҕан көрүүгэ тыҥа рагын ыарыыларын 80 бырыһыанын, инфарктар үс гыммыт биирдэрин, бронхиттар уонна эмфиземнэр түөрт гыммыттан үстэрин а.э. алта гыммыттан биэстэрин аҕалар. Эмиэ итинник аҕыыга 100000 улахан дьон өлөрүттэн 25000 киһи табахтыырыттан кэмин иннигэр өлөрө чахчы.

Мин босхолонуу армиятын итэҕэтээччитин оруолугар сылдьыбаппын, мин көннөрү научнай чинчийииләр түмүктэрин әрэ этэбин. Бу чахчылартан табахсыттар туох да түмүгү оҥорботтор әбэтэр билиниэхтэрин да баҕарбаттар. Ханнык баҕарар наркотигы туттуу бэлиэ психологическай түмүгэ итинник.

Профессор, наукалар доктордара Антонин ФИНГЕРЛАНД Градце Кралова куораттаағы Карловтаағы университет медицинскэй факультетын паталогическай анатомияҕа кафедратын сэбиэдиссэйэ.

Прага.

(„Лена маяктара“ хаһыаттан).

СОҔУРУУ. *Вьетнам. Босхолонуу армиятын госпиталларыттан биирдэстэрин медсестрата Хонг Ань.*

Редактор Г. М. СЕМЕНОВ.

РЕДАКЦИЯ АДЫРЫҺА: Саха АССР, Өлөөн бөһүөлэгэ, Октябрьскай уулусса 16 №-рэ. Телефон—51

Өлөөн оройуонунаағы типография Тахсар ахсаана 465. Сакааһын №-рэ 7